

Tekst: Imke Denissen en Leonie Colen

De kwaliteitscoördinator als trendanalist

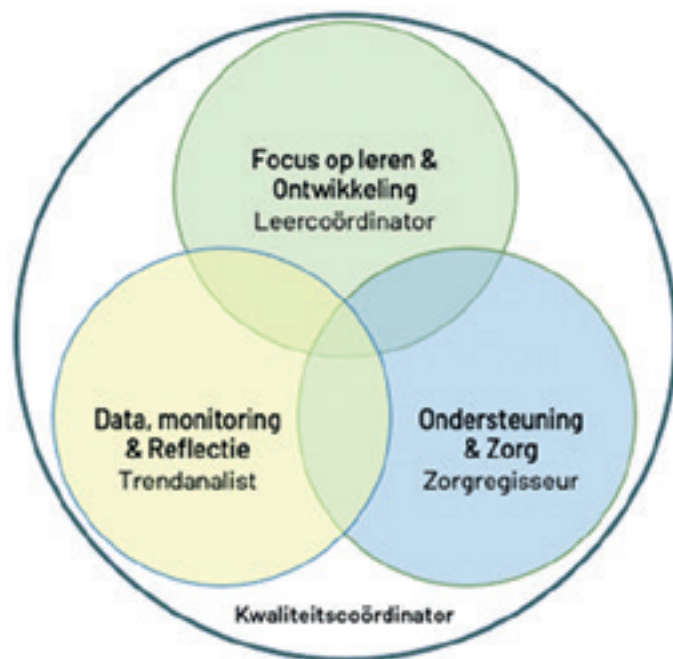
Hoe je data gebruikt voor beter onderwijs

Hoe gebruik je als trendanalist in de school data op de juiste manier, zodat je kunt werken aan de verbetering van de onderwijskwaliteit? Imke Denissen en Leonie Colen, kwaliteitscoördinatoren bij Stichting Kinderstad, geven handvatten.

De intern begeleider als kwaliteitscoördinator (kc'er) heeft drie onderling verbonden rollen, namelijk die van trendanalist, leercoördinator en zorgregisseur (zie figuur 1). Elke rol draagt bij aan het overkoepelende doel om de onderwijskwaliteit en de resultaten van alle leerlingen te verbeteren. In dit artikel zoomen we in op de rol en taken van de trendanalist en de samenwerking van de trendanalist met het (leer)team. Ook kijken we wat datagebruik scholen kan opleveren. Dat doen we aan de hand van theorie en voorbeelden uit onze praktijk binnen Stichting Kinderstad (openbaar onderwijs en kinderopvang in Tilburg en omgeving).

De rol van de trendanalist

In *De beroepsstandaard voor de intern begeleider als kwaliteitscoördinator* (LBBO, 2022) staat de rol van trendanalist uitgewerkt (zie ook het kader op pagina 32). In de rol van trendanalist bepaalt de kc'er samen met het team – idealiter met de leerteams, leercirkels, leerunits of andere professionele leergemeenschappen die binnen de school zijn gevormd – cyclisch ambities aan de hand van de (analyse van) data, waaronder toetsgegevens. Dit is altijd gekoppeld aan de visie op leren.

Figuur 1: De elkaar overlappende rollen van de intern begeleider. Bron: 'De beroepsstandaard voor de intern begeleider als kwaliteitscoördinator' (LBBO, 2022).

Data gebruiken om de visie vorm te geven

Bij Stichting Kinderstad werken we al zo'n vijf jaar aan het neerzetten van een cultuur die een hoog presterende organisatie (HPO, De Waal, 2013) kenmerkt. De cognitieve leerpsychologie ligt ten grondslag aan onze visie op leren. Alle collega's weten hoe het brein werkt, hoe kinderen leren en wat het vraagt om goed onderwijs te geven. Van kinderen hebben we hoge verwachtingen. Vanuit onze visie werken we aan het vergroten van de kansengelijkheid. We vinden het belangrijk dat alle kinderen leren, ongeacht hun achtergrond of capaciteiten. Als je de kansengelijkheid wilt vergroten, dan is het continu monitoren van leren, gedrag en lesgeven cruciaal. De trendanalist maakt duidelijk hoe de analyse van data kan leiden tot beter onderwijs en het verminderen van kansengelijkheid.

Binnen de school is de trendanalist degene die het verzamelen van data aanjaagt en het team leert om deze te analyseren. Om goed zicht te krijgen op de kwalitatieve ontwikkeling van de school is het noodzakelijk dat de trendanalist – na het verzamelen van data – samen met leraren onderzoek doet naar sterke en zwakke elementen binnen het onderwijsleerproces. De trendanalist brengt bovendien in kaart welke grote lijnen zichtbaar worden, op basis van de analyse van de data. Ook observeert deze professional regelmatig in de klassen.

Trendanalist werkt met leraren, leerteams en leerkringen

Binnen Stichting Kinderstad scheidt de trendanalist kaders voor de wijze waarop er binnen een school wordt omgegaan met data. De trendanalist leert bovendien aan leraren de vaardigheden die nodig zijn om data te verzamelen, te analyseren én het vervolgaanbod te plannen.

We werken binnen Stichting Kinderstad met leerteams (voor groep 1-4 en voor groep 5-8) op schoolniveau. De trendanalist begeleidt ook de leerteams van de scholen bij het verzamelen en analyseren van data, met de visie van de stichting op leren in het achterhoofd. De concrete acties die voortkomen uit het duiden van data wil de trendanalist terugzien in de klas, tijdens de observaties. Daarnaast hebben we leerkringen voor kwaliteitscoördinatoren en op directieniveau. In de leerkringen geeft de trendanalist een overzicht van hoe de groeps- en schoolresultaten zich ontwikkelen.

De kwaliteitscoördinator in de rol van trendanalist:

- begeleidt/ondersteunt en professionaliseert leraren en leerteams bij het maken van analyses, het vertalen hiervan naar plannen van aanpak en de implementatie in de groep (opbrengstgericht werken);
- bereidt voor, begeleidt en houdt de regie en coördinatie van schoolbesprekingen;
- bewaakt de doorgaande lijn in de school (verbinding van leerteams).

Bron: 'De beroepsstandaard voor de intern begeleider als kwaliteitscoördinator' (LBBO, 2022, pagina 51).

Als trendanalist leer je collega's data verzamelen en analyseren

Kortom: de focus van de trendanalist ligt op het ondersteunen van leraren en (leer)teams bij het maken van analyses en het ontdekken van trends. De bevindingen worden vervolgens vertaald in conclusies en aanbevelingen waar de teams mee aan de slag gaan.

Taken van de trendanalist

De trendanalist heeft onzes inziens vier belangrijke taken: 1) het stellen van ambities; 2) het verzamelen van data; 3) het analyseren van data (in zowel een trendanalyse als een diepteanalyse); 4) het ondersteunen van leraren bij datagebruik. Hierna gaan we dieper in op de vier taken van de trendanalist. Als ze goed worden uitgevoerd, geven ze zicht op ontwikkeling en dragen ze bij aan de verbetering van de onderwijskwaliteit en -resultaten én aan het kwaliteitsbesef binnen de school.

Het goed uitvoeren van de taken van de trendanalist draagt bij aan de onderwijskwaliteit

Het stellen van ambities

Als de school ambities stelt, dan kan er verantwoording over het onderwijsleerproces plaatsvinden. Ambities zijn, in onze optiek, overigens niet hetzelfde als doelen. Een doel zien we als een inhoudsdoel, bijvoorbeeld een lesdoel. Een ambitie is een streefgetal. Het stellen van ambities bij leerresultaten, zoals de

scores I t/m V of functioneringsniveaus, geeft leraren houvast om groei in beeld te krijgen. Het is van belang dat je als trendanalist met het team afspreekt welke minimale groei jullie nastreven en op welke manier er (tussen)metingen plaatsvinden.

Ambities kunnen worden gesteld op leerling, groeps- en schoolniveau. De ambities die worden geformuleerd voor het leerlingniveau, beschrijven verwachtingen van leerlingprestaties, zodat ook duidelijk is wat van leraren verwacht wordt. Een ambitie voor het leerlingniveau kan bijvoorbeeld zijn: minimaal een half jaar groei in functioneringsniveau. Of bijvoorbeeld een groei van III-naar II-scores.

Spreek af met het team welke minimale groei jullie nastreven

Een ambitie voor groeps-groei kan zijn: 80 procent behaalt niveau I, II of III. De ambitie voor groeps-groei kan per vakgebied en jaar verschillen. Bijvoorbeeld: voor technisch lezen behaalt 70 procent een I-III score in groep 3-4. En 80 procent in groep 5-6. Als je dit over de jaren heen volgt, kun je goed zien of dezelfde klas/groep van leerlingen een dalende of stijgende lijn laat zien, per vakgebied. Maar je kunt ook kijken wat een groep 5 door de jaren heen doet (dus steeds andere kinderen). Of je bekijkt per leerjaar alle groepen op een rij. Op schoolniveau kan je bijvoorbeeld denken aan een ambitie als: minimaal 80 procent van de groepen behaalt de verdeling I-V scores zoals deze zijn beschreven in de groepsambities. Daarnaast is het belangrijk om niet alleen cognitieve ambities te formuleren, maar ook ambities voor de sociaal-emotionele ontwikkeling en voor sociale veiligheid. Een handreiking van de PO-Raad (zie: tinyurl.com/POraadHandreiking) geeft richting aan het stellen van ambities.

Schoolambities vertalen

Binnen Stichting Kinderstad worden de ambities op schoolniveau in de leerteams vastgesteld. Hierbij worden de schoolweging, de schoolspreiding én resultaten van voorgaande jaren gebruikt. Samen met de leraren maakt de trendanalist de vertaling naar de onderwijspraktijk en wordt er besproken wat de schoolambities betekenen voor het groeps- en leerlingniveau. Steeds komt ze terug op de vragen: Wat betekent dit voor het lesgeven in de klas? En voor het leren van onze kinderen? Vervolgens vertalen de leraren de ambities in doelen. Of ze doen aanpassingen in het curriculum (de doorgaande lijn binnen de school). Binnen Stichting Kinderstad maken we gebruik van doelen voor de korte termijn, middellange termijn en lange termijn. Kortetermijndoelen zijn lesdoelen en periodedoelen (bijvoorbeeld voor een blok rekenonderwijs). Doelen voor de middellange termijn zijn met name de halfjaarlijkse doelen. De langetermijndoelen gaan bijvoorbeeld over de referentieniveaus, over de jaren heen.

Het verzamelen van data

Welke data verzamel je? Dat is afhankelijk van je vraag of doel. Een vraag kan gaan over de cognitieve ontwikkeling. Bijvoorbeeld over de manier waarop de ontwikkeling op woordlezen zich verhoudt tot zinslezen in groep 3 en 4. Maar ook over de sociale ontwikkeling of de (sociale) veiligheid in de klas of in de school. Hoe specifieker je deze vraag formuleert, hoe gericht je data kunt verzamelen. Zo'n specifieke vraag is bijvoorbeeld: 'Ik wil weten welke automatiseringsonderdelen van rekenen mijn klas beheerst bij de start van het schooljaar.'

Format evaluaties

De Vuurvogel (een van de scholen die valt onder Stichting Kinderstad) werkt met een Format Evaluaties, waarin alle vakgebieden in een tabel zijn opgenomen en waarin alle toetsen worden geanalyseerd op leerling- en groepsniveau. Het format is een chronologisch document, dat opgebouwd wordt door het jaar heen. Analyses en vervolgacties die worden ondernomen naar aanleiding van de resultaten op (niet-) methodegebonden toetsen hebben hierin een plek per vakgebied. Door die ordening houden leraren overzicht op de groei van individuele leerlingen en van de groep. Het format wordt continu gebruikt om te werken aan het verbeteren van het onderwijs en om te zien of de school op koers ligt bij het behalen van de ambities op leerling-, groeps- en schoolniveau.

Met louter data verzamelen 'omdat het moet', doet een team de school(ontwikkeling) tekort. Enkel data verzamelen leidt bovendien niet tot een onderwijsverbetering. Het gaat om het gesprek hierover met onderwijsprofessionals, onder leiding van de trendanalist. 'Data zelf zijn nietszeggend. Ze krijgen pas betekenis binnen een context en door ze te interpreteren' (Mandinach, 2012, geciteerd in Ros et al., 2022, pagina 54). En het gaat ook om de bereidheid om, op basis van de interpretatie, in actie te komen. De volgende drie typen data zijn van belang om het onderwijs in een cyclisch proces te verbeteren: 1) inputdata, zoals leerlingkenmerken; 2) procesdata, bijvoorbeeld over het leerproces van leerlingen en 3) uitkomstdata, waaronder leeruitkomsten (Schildkamp & Kuiper, 2010).

Data verzamelen om doelen te checken

Binnen Stichting Kinderstad verzamelen leraren data om te checken of de kortetermijndoelen worden behaald. Dit doen ze tijdens de les, bijvoorbeeld door het stellen van controle-van-begripvragen en afnemen van methodegebonden toetsen. De niet-methodegebonden toetsen gebruiken zij om de middellange- en langetermijndoelen te evalueren.

Het analyseren van data

Je kunt op basis van de data een trendanalyse maken en een diepteanalyse. Een trendanalyse gaat over een periode van meerdere jaren en is vooral goed in te zetten bij de langetermijnplanning. Zo kunnen positieve en negatieve trends ontdekt worden. Stel, er is jaarlijks een lichte daling te zien in de spellingsresultaten in

groep 5, waarbij er geen effecten lijken te zijn in groep 6. Dit vraagt om onderzoek naar groep 5. Wat zouden verklarende factoren kunnen zijn?

Uniform format trendanalyse

Alle scholen van Stichting Kinderstad verzamelen dezelfde data en verwerken deze op dezelfde manier in het format van de uniforme trendanalyse. Dat maakt het vergelijken van schoolontwikkelingen beter mogelijk, net zoals het formuleren van gerichte adviezen op school- en bestuursniveau.

Vragen die je kunt stellen bij het maken van een trendanalyse:

- Wat is de schoolweging en schoolspreiding van de school?
- Op welke manier kun je de ambities verantwoorden, gelinkt aan de schoolweging?
- Wat zijn de scores op de doorstroomtoets?
- Wat zijn verklarende factoren?
- Wat zijn de succesfactoren?
- Welke aanbevelingen kan je doen richting bijvoorbeeld het (leer)team en de directie?
- Welke acties ga je als trendanalist uitzetten in de groep, het leerteam en/of in jouw leerkring?

Vragen die je kunt stellen bij het maken van een diepteanalyse:

- Wat zien we in de resultaten op dit onderdeel in alle groepen?
- Hoe ziet de doorgaande leerlijn binnen het vastgestelde curriculum eruit?
- Welke tussendoelen en welke vaardigheden moeten leerlingen beheersen?
- Waar en hoe komt dit onderdeel terug in de methode?
- Op welke manier heeft de instructie plaatsgevonden?
- Hoe wordt er getoetst?
- Wat heeft aanvulling nodig en op welke manier?
- Wat vraagt dit van de aanpak in de groep?

Bij een diepteanalyse duik je dieper in een onderwerp uit de trendanalyse, bijvoorbeeld: tegenvallende leesresultaten in de middenbouw. Je kijkt dan hoe scores zich verhouden tot de norm, tot vorige meetmomenten en tot scores op andere vakgebieden. Altijd in relatie tot de gestelde ambities, qua onderwijsleerresultaat. Ook verken je welke effecten het (toekomstig) leraarhandelen heeft op de resultaten. Een diepteanalyse gaat altijd over een specifiek domein. Bijvoorbeeld het effect van technische leesvaardigheden op de (tegenvallende) resultaten bij begrijpend lezen in de middenbouw.

Bij een diepteanalyse duik je dieper in een onderwerp uit de trendanalyse

Het ondersteunen van leraren bij datagebruik

Als trendanalist zorg je ervoor dat alle leraren data-geletterd zijn. Hierbij gaat het erom dat zij op basis van de ambities doelen kunnen stellen, allerlei soorten zinvolle (dus betekenisvolle) data kunnen verzamelen en dat ze deze kunnen duiden op leerling-

Groepsitches en trendbesprekingen

Bij Stichting Kinderstad zijn er driemaal per schooljaar groepsitches in de leerteams op de scholen, om data te delen met elkaar en gezamenlijke verantwoordelijkheid te dragen voor de onderwijs(leer)resultaten. In zo'n groepsitch vertellen leraren waar hun groep staat (groepsvorming, observaties, toetsen), wat er bereikt is of bereikt gaat worden (gekoppeld aan ambities), wat succesvolle interventies zijn, verklarende factoren voor opbrengsten en resultaten en wat vervolgacties zijn op groepsniveau (en soms op leerlingniveau). Ze focussen hierbij op de doelen voor de korte en middellange termijn. De trendanalist sluit tijdens de groepsitches aan bij de leerteams. Zij stelt bijvoorbeeld kritische, opbouwende vragen en houdt zicht op de doorgaande lijn. Zo draagt ze bij aan de horizontale verantwoording en stimuleert ze het collectief leren. Twee keer per jaar verzorgt de trendanalist een trendbespreking in de leerteams. Deze gaat over de middellange- en langetermijndoelen. De trendanalist zoomt vooral in op groeps- en schoolresultaten. Ze heeft al een (concept)-trendanalyse gemaakt, waarin data, conclusies en aanbevelingen overzichtelijk op een rij zijn gezet. Deze bespreekt ze met de leerteams. Dat doet ze

aan de hand van vragen, zoals: Wat betekenen deze data voor leraar, leerteam, school? Welke conclusies kunnen we trekken met betrekking tot de schoolresultaten en per vakgebied? Is er een link tussen de resultaten en cruciale leerdoelen? En een link met onze ambities? Welke interventies hadden het gewenste effect? Welke successen willen we de komende periode boeken? Welke aanpassingen zijn er nodig in de klas of school (pedagogisch, didactisch)? Waarmee gaat het leerteam aan de slag? De reacties vanuit het team geven input voor het maken van een definitieve analyse. Hierin worden ook aanbevelingen gedaan voor het voortzetten, aanpassen of veranderen van het onderwijsaanbod en de manier van lesgeven. De output van de trendanalyse is een goede bron voor de opzet van het school- en jaarplan.

De trendanalyses worden besproken in de bovenschoolse leerkringen, waarin kwaliteitscoördinatoren vanuit een 'helikopterblik' met elkaar de resultaten bespreken op groeps- en schoolniveau. Samen blikken de deelnemers aan de leerkringen terug op succesfactoren en kijken ze vooruit naar interventies/aanbevelingen die nodig zijn. Ook stellen ze kritische vragen aan elkaar en bekijken zij waarop ze op school-, leerkring- of bestuursniveau door moeten pakken.

en groepsniveau. De trendanalist ondersteunt leraren bij deze uitdagende taak en bekijkt samen met hen op welke manier het onderwijs om bijsturing vraagt. Het helpt leerteams – en dus ook de trendanalist – als ze gestructureerd en cyclisch werken. De cyclus van Plan-Do-Act-Check (PDCA-cyclus) vergemakkelijkt systematische reflectie, actieplanning en voortgangsmonitoring. Daarnaast zorgt deze voor borging van processen die kwaliteit versterken.

Leraren vinden het waardevol om data te leren gebruiken

Positief effect

Datagericht werken kost tijd en die tijd moet je er als school ook voor willen maken, stelt Mandinach (2012). Maar het loont de moeite! Uit verschillende overzichtsstudies blijkt dat data-geïnformeerd werken een positief effect heeft op het leren van leraren en leerlingen (Schildkamp & Poortman, 2022).

Tip van de redactie! Lees 'Naar een dienend en verbindend leiderschap. Het werk van de intern begeleider' (oktober 2022) en 'De intern begeleider als kwaliteitscoördinator' (maart 2020). Je vindt deze artikelen in de materialenbank op lbbo.nl.

Leraren baseren hun beslissingen dan ook steeds vaker op data. Zij geven aan dat zij het waardevol vinden om data te leren gebruiken en daarmee het onderwijs te verbeteren (Marsh, 2012).

De literatuurlijst bij dit artikel vind je in de materialenbank op lbbo.nl.

Imke Denissen en Leonie Colen

Imke Denissen is kwaliteitscoördinator op Kindercampus de Vuurvogel in Tilburg. Zij werkt als gastdocent bij *Academica* en is coauteur van twee delen uit de serie *TIBtools*.

Leonie Colen is kwaliteitscoördinator bij Kindcentrum de Driehoek in Hilvarenbeek. De twee genoemde scholen horen bij Stichting Kinderstad (voorheen Opmaatgroep) in Tilburg. Denissen en Colen zijn samen voorzitter van het kc-platform van de stichting. Zij coördineren de professionalisering van dit platform.